

Kompetanse og utdanning

Et kompetansepolitisk dokument

NHO

Innhold

Innledning og bakgrunn	03
1. Læring gjennom arbeid	04
Hovedbudskap	04
Arbeidsgivers ansvar	05
2. Kvalitet og relevans i utdanningen	06
Hovedbudskap	06
Hva betyr kvalitet i utdanningen?	07
Hvordan måler vi kvalitet?	07
3. Kvantitet og rekruttering	09
Hovedbudskap	09
Noen endringstrekk som påvirker rekrutteringen	10
Forutsetninger for riktig dimensjonering	10
Videregående opplæring	12
Godkjenning av utenlandsk utdanning	12
4. Organisering av utdanningen	15
Hovedbudskap	15
Hovedtrekk i organiseringen av utdanning i Norge	15
Høyere utdanning	16
Samarbeid mellom næringsliv og høyere utdanning	17
Tilbudsstruktur og karriereveiledning	17
Tekstforkortelser	19

Innledning og bakgrunn

Næringslivet har klare forventninger til at utdanningssystemet har evne til å levere den kompetansen som etterspørres, og at det kan gi oss den nødvendige kompetansemessige styrke til å konkurrere globalt både på kort og mellomlang sikt.

Dette politikkdokumentet er en synliggjøring og profilering av **NHOs** politikk innen kompetansefeltet. **NHO** har et ansvar for å gjøre dette kjent for de som er våre samarbeidspartnere og kritikere i arbeidet med å skape en næringsvennlig utdanningspolitikk.

Samtidig er det viktig å presisere at **NHO** er en av mange aktører som spiller en rolle i utformingen av norsk utdannings- og kompetansepolitikk. Det er ikke slik at de ambisjonene som er formulert gjennom dette dokumentet, kan nås gjennom vårt arbeid alene. På enkelte punkter kan vi bidra på en helt direkte måte, som for eksempel i norsk fag- og yrkesopplæring. Andre ambisjoner er slik at vi har begrensede muligheter for å ha direkte innflytelse på måloppnåelsen.

NHO ønsker å styrke forbindelsen mellom utdanningspolitikken og næringspolitikken. Det betyr å bidra til å skape bedre rammebetingelser for kompetansetiltak som styrker næringsutvikling. Det kan skje gjennom:

- utvikling av et virkemiddelapparat for en mer næringsrettet utdanningspolitikk
- styrking av relevanskravet i utdanningsprogrammer
- etablering av entreprenørskapsprogrammer
- styrket samarbeid mellom næringsliv og utdanningssektoren
- næringsrettede opplæringstilbud gjennom tiltak som for eksempel Næringslivets Skole

Vi vil sterkt understreke næringslivets eget ansvar for en slik politikkutvikling og praksis. Et kunnskapsbasert næringsliv involverer seg, engasjerer seg og stiller krav til forsknings- og utdanningssystemet.

Kompetente mennesker i arbeid utgjør storparten av Norges formue. Det er en vanlig forestilling at virksomhetenes konkurranse- og omstillingsevne utelukkende er knyttet til kvaliteten på det utdanningssystemet som er politisk vedtatt og finansiert over statsbudsjettet. Vi legger imidlertid til grunn at næringslivet selv er en betydelig aktør i utvikling og spredning av kompetanse.

Norsk arbeidsliv er en viktig etter- og videreutdanningsaktør, men uten at dette er synlig i offentlig statistikk. I en undersøkelse i regi av **FAFO** fra 2003 ble det gjort et anslag på 9,3 milliarder kroner for ikke-formell opplæring. Der understrekes det at 9,3 milliarder kroner er et konservativt anslag, da dette kun omfatter deltakernes tidsbruk borte fra produksjonen. I tillegg kommer kostnadene ved å utvikle og tilby opplæringen. Formell videreutdanning kommer også i tillegg. Omfanget av denne aktiviteten har også økt i løpet av de åtte årene som er gått siden anslaget ble gjort.

Dette dokumentet bygger på disse fire kapitlene:

- **Læring gjennom arbeid**

Næringslivet som en sentral aktør som utvikler og tilbyr av kompetanse.

- **Kvalitet og relevans i utdanningen**

Utdanningssektorens evne til å levere en konkurransedyktig faglig kvalitet.

- **Kvantitet og rekruttering**

Utdanne tilstrekkelig antall kandidater til å svare på rekrutteringsutfordringene i norsk arbeidsliv.

- **Organisering av utdanningen**

Avgjørende for at utdanningssektoren skal fremstå som næringslivets viktigste leverandør.

Alle tekstforkortelser er forklart på side 19.

1 | Læring gjennom arbeid

HOVEDBUDSKAP

Konkurranssevne forutsetter ikke bare tilgang på relevant kompetanse fra offentlige og private tilbydere på alle utdanningsnivåer. Like viktig for norsk innovasjonsevne, verdiskaping og konkurransekraft er den kompetanseutviklingen som skjer i virksomheten gjennom egne opplæringsprogrammer; kundedrevne, gjennom leverandører, gjennom organisert nærings samarbeid, gjennom bransjer og andre tilbydere og samarbeidspartnere samt gjennom kunnskapsutvikling i det daglige arbeidet.

Denne kompetanseutviklingen er organisert og finansiert på en rekke ulike måter. Hovedkjennetegnet er at den i all hovedsak ikke er en del av den offentlige utdanningspolitikken, og at den har et livslangt perspektiv.

Et eksempel på et av de få statlige tiltakene på **EVU**-området er Mesterutdanningen, som administreres av Nærings- og handelsdepartementet. En politikk som i sterkere grad ser utdanningspolitikken som en sentral del av næringspolitikken, må også reflekteres i en offentlig **EVU**-politikk. **NHO** mener det er viktig å styrke samarbeidet mellom virksomheter og tilbydere av utdanning for å sikre relevans og kvalitet. Regjeringen har tatt viktige initiativ til etablering av organer for samarbeid og kvalitet i utdanning. Utviklingen av slike organer og insentivordninger må bygges videre ut.

NHO mener at bedrifter i sitt opplæringsarbeid bør søke å gi de ansatte formell kompetanse gjennom opplæringen i de tilfellene det er hensiktsmessig. Etter hvert som livslang læring blir en viktigere del av arbeidslivet, er det nødvendig at opplæringen fører til at arbeidstakeren får formalkompetanse som det er mulig å bygge videre på.

Utdanning er en dannelsesprosess som pågår over tid. Det gjelder både i grunnopplæringen og i høyere utdanning, men også i stadig sterkere grad for voksne. Mange voksne i og utenfor arbeid trenger ny eller forsterket kompetanse for å komme inn i eller bli i arbeidsmarkedet. Dette innebærer at det må komme tiltak for å utvikle og overvåke kvalitet i alle deler av utdanningssystemet samt i et livslangt læringsperspektiv.

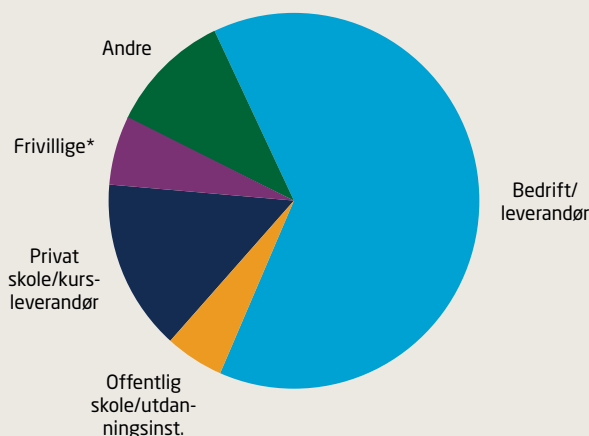
Kjennetegnene på **EVU**-området er at det har stor betydning for norsk verdiskaping. Et godt samarbeid mellom tilbydere og arbeidslivet som etterspør kompetanse for å utvikle denne sektoren, vil derfor bidra til økt verdiskaping. Norsk fagopplæring er et eksempel både på det samfunnsansvaret våre medlemsbedrifter påtar seg, og på en opplæringsmodell som bidrar til relevans og høy kvalitet. **NHO** mener at det beste i denne modellen også bør overføres til **EVU** og høyere utdanning. Eksempler på dette ser vi gjennom utvikling av nærings-PhD og bedriftsmastere. Det er særlig integrasjonen av læring på campus og læring gjennom arbeid som kjennetegner denne typen programmer.

Fra arbeidsgiversiden møter vi **EVU**-politikken som krav fra arbeidstakere og deres organisasjoner om rettigheter til fri, permisjon og finansiering av livsopphold under etter- og videreutdanning. I dag er dette regulert i **Hovedavtalens** del A kapittel 10 § 10.11, del B kapittel XVI og i arbeidsmiljølovens § 12.11. **NHO** mener at vi gjennom lov og avtaleverk ivaretar og regulerer så vel arbeidsgivers ansvar som arbeidstakers rettigheter.

Tilbydere av opplæring, prosent

DET SKJER MEST OPPLÆRING I BEDRIFT

Frivillige: studieforbund, fagforening eller frivillig organisasjon

FIGUR 1

Kilde: FAFO-rapport 461.

* Studieforbund, fagforening eller frivillig organisasjon.

ARBEIDSGIVERS ANSVAR

Det har siden tidlig på 90-tallet vært arbeidet med å avklare grensene for samfunnets, den enkeltes og virksomhetenes ansvar for etter- og videreutdanning. Gjennom **Hovedavtalens** del B kapittel XVI er det fremforhandlet noen prinsipper som trekker opp grensene for arbeidsgivers økonomiske forpliktelser. («...Der hvor det er gap mellom bedriftens nåværende kompetanse og fremtidige behov, forutsettes dette dekket med aktuelle opplæringstiltak eller med andre virkemidler...»)

All kompetanseutvikling som ikke kan defineres inn under dette kapitlet i **Hovedavtalen**, er i prinsippet utenfor arbeidsgivers ansvar. Det betyr at det er den enkelte arbeidstakers eget ansvar å finne finansiering for egen kompetanseutvikling ut over dette, eller at samfunnet tar et særskilt ansvar for å finansiere opplæring ut over det som er grunnleggende utdanning (til og med gradsstudier i høyere utdanning).

I dag finansierer staten slik utdanning gjennom låne- og stipendordninger i **Lånekassen**. **NHO** mener prinsippet om individuelt finansieringsansvar er riktig, og at staten eventuelt kan legge til rette for å stimulere slik aktivitet gjennom **Lånekassens** lov- og regelverk. Ulike modeller for omgjøring av lån til stipend etter fullført og bestått utdanning kan være et aktuelt virkemiddel.

NHO mener det vil være viktig for å styrke kompetanseutviklingen i virksomhetene at det også innføres stimuleringsmidler som tilskudd til de bedriftene som påtar seg et utvidet opplæringsansvar etter tilsvarende modell som tilskudd til bedrifter som tar inn lærlinger. Det gjelder både egne ansatte og andre. Situasjonen i dag er preget av et sterkt press på bedriftene for å delta i en rekke tiltak iverksatt av det offentlige. Oppgavene er så omfattende at den enkelte bedrift ikke ser seg i stand til å påta seg et utvidet ansvar. Det kreves derfor helt nye typer virkemidler som avlaster bedriftene.

Omfanget av den opplæringsvirksomheten som foregår i bedrift eller i regi av bedriften, er betydelig. Norge skårer blant de beste på internasjonale målinger utført av **OECD** og **EU**. Det gjelder mål på andel av befolkningen som deltar i opplæring, andel bedrifter som gir opplæring og deltakelse i jobberelatert **EVU**.

Det er for mange unge og voksne som mangler eller har for svak grunnleggende kompetanse. For medarbeidere som av ulike grunner ikke har fullført eller har for svake resultater fra grunnskole eller videregående opplæring, må det komme stimulerings- og finansieringsordninger som utnytter de institusjonelle ordningene som er etablert for slik virksomhet. I praksis betyr dette at det må legges til rette for individuelle finansieringsordninger gjennom **Lånekassen** og gjennom insentivordninger for virksomheter som det statlige støtteprogrammet **BKA** – Program for basiskompetanse i arbeidslivet. En annen mulig vei å gå fra program til en nasjonal politikk er

å åpne for skattefradrag for kostnader til utdanning, både for virksomheten og den ansatte.

Det er særlig viktig å nå personer som ikke har tilstrekkelig basisferdigheter i lesing, skriving, regning og digital kompetanse til å holde seg à jour med kravene i arbeidslivet. **EVU** tilpasset andre målgrupper mener **NHO** bør utvikles av private og offentlige tilbydere og finansieres på lik linje med annen utdanning.

Ambisjoner - 2013

1. Program for basiskompetanse i arbeidslivet (**BKA**) er videreført.
2. Alle universiteter og høyskoler har etablert lokale samarbeidsråd med arbeidslivet, og det er utarbeidet strategidokumenter for etablering/videreføring av slikt samarbeid.
3. Senter for fremragende undervisning er etablert som virkemiddel, og bidrar til utvikling av metoder og innhold som understøtter en mer næringsrettet utdanning.

Ambisjoner - 2020

1. Det er utviklet et statlig virkemiddelapparat for støtte til - og styrking av kompetanseutvikling i bedriftene.
2. Norge ligger stabilt blant de tre øverste på relevante internasjonale undersøkelser av kompetanseutvikling i virksomheter.
3. Program for basiskompetanse i arbeidslivet er avløst av et permanent nasjonalt virkemiddelapparat (se Ambisjon 1 for 2013).

2 | Kvalitet og relevans i utdanningen

HOVEDBUDSKAP

Det norske utdanningssystemet har flere positive kvaliteter. Det er høy trivsel blant elever i grunnskolen og undersøkelser tyder på at norske elever har gode kunnskaper om demokrati og at de er relativt gode i engelsk språk. Vi har et system som gir lik rett til utdanning for alle og som er basert på samarbeid mellom utdanningsmyndigheter, utdanningsinstitusjoner og arbeidslivet.

NHO har vært en pådriver for etablering av den modellen vi benytter for opplæring av norske fagarbeidere. Dyktige fagarbeidere utgjør et viktig grunnlag for norsk verdiskaping og konkurranseevne. Det legges derfor store ressurser i dette arbeidet som del av NHOs samlede kompetansepolitikk. Grunnlaget for kvaliteten i norsk fagopplæring er modellen med to års opplæring i bedrift. Et tilstrekkelig antall læreplasser er en forutsetning for at systemet skal fungere.

Norsk utdanningspolitikk er sterkt forankret i offentlig sektor. Det har ikke vært stor politisk uenighet om dette. De siste årene har vi imidlertid sett en sterkere og økende interesse fra private aktører på utdanningsmarkedet. NHO er positiv til en politikk som legger til rette for at flere private tilbydere kan få rammevilkår som øker tilbudet og skjerper konkurransen i sektoren.

Generelt sett mener NHO at kvaliteten i norsk utdanning bør styrkes. Dette gjelder alle utdanningsnivåer. Internasjonale og nasjonale målinger av læringsutbytte viser at vi skårer på OECD-gjennomsnittet eller lavere innen de sentrale fagområdene som lesing, matematikk og naturfag. Det er også fortsatt for lite åpenhet om skolens resultater. Skoleeier må i større grad ta ansvar for resultatene og for systematisk rapportering til brukere og ansvarlige. Tidlig innsats er en forutsetning for resultatforbedringer. Arbeidet med å skape grunnlag for en utdannings- og yrkeskarriere starter med språktilegnelsen i barneårene. Det er av avgjørende betydning at samfunnet skaper en læringskultur som stimulerer til sosial samhandling og læring. Dagens ordning med kontantstøtte er eksempel på ordninger som vanskeliggjør tidlig innsats for læring.

Norsk næringsliv vil ha stort behov for arbeidstakere med realfaglig utdanning i årene som kommer. Allerede i dag ser vi et underskudd på ingeniører med relevant bakgrunn. Det er bekymringsfull lav søking til MNT-fagene (matematikk, naturfag og teknologi) i høyere utdanning. Dette krever fortsatt stor oppmerksomhet og målrettede tiltak.

Relevanskravet må bli en viktigere del av arbeidet med kvalitet i utdanningen. I høyere utdanning bør det utvikles programmer som har en tydelig næringsretting på alle tre nivåer (bachelor, master, PhD). For å styrke relevansen i all utdanning, er yrkesretting et helt sentralt virkemiddel. Det må skapes en sterkere forbindelse med læringens innhold og hva kunnskapen skal anvendes til.

Norge vil ikke kunne produsere kompetanse på høyt nivå alene. Vi må legge til rette for at norsk ungdom får studere ved de beste lærestedene i utlandet, og Norge må være et foretrukket land for utenlandske studenter på de områdene hvor vi har særlige forutsetninger for det. NHO vil fortsette å arbeide for en mer offensiv nasjonal politikk for å styrke mulighetene for studier i utlandet. Lånekassen må i langt større grad enn i dag benyttes som et utdanningspolitisk virkemiddel for å «styre» utdanningsstrømmer mot læresteder i de land og de fag der vi har særlig behov for kompetanse. Utdanningsmyndighetene må sørge for at det utvikles oversikter over de studiestedene som tilfredsstiller de nødvendige kvalitetskravene.

Norges konkurranseevne vil i økende grad være knyttet til kvalitet i hele utdanningssektoren. Det er derfor avgjørende at det settes inn tiltak som snur utviklingen i positiv retning. PISA-resultatene som ble presentert i desember 2010, viser riktignok en markant fremgang i forhold til tallene som ble presentert i 2007, men Norges resultater ligger fremdeles bare på OECD-gjennomsnittet. Norge skårer altså fortsatt så lavt at det er alvorlig for vår konkurranseevne.

NHO mener at ressursene som er brukt til kompetanseheving for lærere de siste årene, er positivt. Det er imidlertid for tidlig å fastslå hvilke resultater denne satsingen har gitt.

HVA BETYR KVALITET I UTDANNINGEN?

En forutsetning for at våre medlemsbedrifter skal få levert kompetanse når de trenger den, der de trenger den og med riktig kvalitet, er anerkjente metoder og instrumenter for å måle og sammenlikne kvaliteten på læresteder og studieprogrammer. Den sterke vektleggingen av læringsutbytte som bærende prinsipp for metodebruk og organisering av utdanningsprogrammer, gir større muligheter for utvikling av slike instrumenter for måling og sammenlikning. Vi ser også en sterk internasjonal satsing på dette området, særlig i **OECD** og **EU**.

NHO vil være en aktiv pådriver for å fremskaffe verktøy som gir næringslivet bedre forutsetninger for å velge de beste kompetanseleverandørene både nasjonalt og internasjonalt. I tillegg til behovet for utvikling av gode verktøy for måling av kvalitet er det også et sterkt behov for kunnskap gjennom forskning, statistikk, fremskrivninger med mer. Dette kan bidra til å styrke beslutningsgrunnlaget i spørsmål knyttet til ressurser anvendt til anskaffelse og utvikling av kompetanse.

For **NHO** er tiltak for å sikre kvalitet i all utdanning en viktig ambisjon. Skal det norske utdanningssystemet kunne måles på kvalitet, må det foreligge klare definisjoner. Dersom vi skal kunne drive forbedringsarbeid, må vi ha gode målemetoder som har legitimitet. Skal resultater kunne omsettes til forbedringer, må resultatene være kjent, akseptert og anvendt. Det er skoleeiere, skoleledere og lærere som må sørge for at resultatene omsettes til konkrete tiltak for forbedring. Gjennom norsk og internasjonal forskning er det dokumentert at lærerens rolle er helt avgjørende for læringsutbyttet på alle utdanningsnivåer. Arbeidet med å styrke lærerutdanningen må intensiveres. **NHO** har engasjert seg i en rekke tiltak for å styrke rekrutteringen til læreryrket. Våre medlemsbedrifter kan bidra til forbedrede undervisningsmodeller og styrket interesse for læreryrket gjennom hospiteringsordninger og opplæringstiltak.

Opplæringsloven er tydelig på at skoler og skoleeiere i grunnopplæringen har plikt til å følge opp resultatene av lokale og nasjonale vurderinger. I høyere utdanning tilligger dette ansvaret det enkelte lærestedet.

HVORDAN MÅLER VI KVALITET?

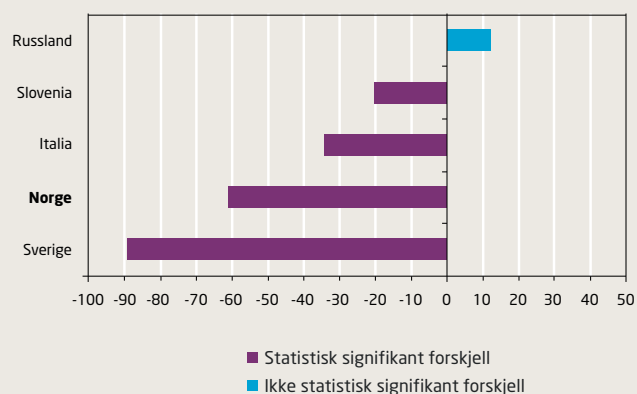
Forbedringsarbeid i utdanningssystemet er langsiktig. Det er derfor nødvendig å se utdanningspolitikken i et langt tidsperspektiv. Få tiltak er av en slik karakter at resultater kan avleses umiddelbart. Det finnes en rekke ulike måle- og kontrollverktøy som kan benyttes for å tegne et bilde av kvaliteten på norsk utdanning. Gjennom slike verktøy er det mulig å rette inn tiltak som er kunnskapsbaserte.

Læringsutbytte etter endt utdanning er et viktig målepunkt. **NHO** mener internasjonale undersøkelser er sentrale både som «benchmark» og som barometer på den nasjonale standarden. I grunnopplæringen er internasjonale tester som **PISA** og **TIMSS**, i tillegg til de nasjonale prøvene, viktige. Pålitelige frafalls- og gjennomføringstall er nødvendig for å kunne følge utviklingen over tid. I høyere utdanning er et nytt måleverktøy under utvikling i **OECD**-området: «The Assessment of Higher Education Learning Outcomes» (**AHELO** – læringsutbytte ved slutten av bachelornivået). Og i EU-regionene arbeider man med å utvikle «An independent multi-dimensional international ranking system» (**U-Multirank**).

Nasjonalt spiller kandidatundersøkelser og liknende verktøy som registrerer den enkeltes situasjon etter avsluttet høyere utdanning, en viktig rolle. Det samme gjør Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (**NOKUT**) sine evalueringer og godkjeningsrutiner knyttet til fagskoleutdanninger og høyere utdanning. **NHO** arbeider sammen med en rekke sentrale aktører om utvikling av en nasjonal kvalitetsportal for høyere utdanning.

TIMSS Advanced 2008:

Tilbakegang i matematikk-kunnskaper

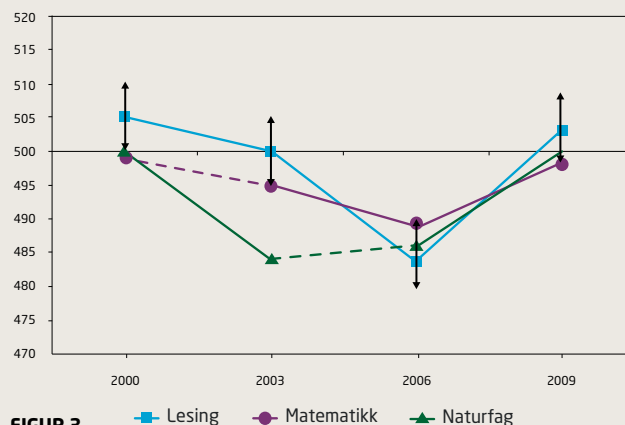

FIGUR 2

Kilde: IEA/TIMSS - Institutt for lærerutdanning og skoleforskning, Universitetet i Oslo.

Endringer i norske prestasjoner fra PISA 2000 til 2009

Feilmargin er omtrent 5 skårpoeng for hvert punkt

FIGUR 3

Kilde: UIO: Det utdanningsvitenskapelige fakultet - Institutt for lærerutdanning og skoleforskning.

And remember: Without data,
you are just another
person with an opinion. »

Andreas Schleicher, OECD

Ambisjoner - 2013

1. Norske elever i grunnskolen og videregående skole skal prestere over gjennomsnittet for OECD-landene på alle relevante faglige tester.
2. Det skal være tegnet partnerskapsavtaler med lokalt arbeidsliv ved minst 50 prosent av norske ungdomsskoler.
3. Tallet på nærings-PhD-studenter skal være fordoblet i forhold til nivået i 2011.
4. Minimum tre nye bedriftsmasterprogrammer skal være under utprøving sammenliknet med i 2011.
5. Det skal være en øking i antall læreplasser i NHOs medlemsbedrifter på 10 prosent i forhold til nivået i 2011.
6. Entreprenørskap skal være etablert som en integrert del av norsk lærerutdanning.
7. En pilotstudie for en kvalitetsportal i høyere utdanning skal være gjennomført og evaluert.
8. Lånekassen skal gi støtte til det såkalte «Freshman»-året i land med fireårig bachelorgrad.
9. Rekrutteringen til lærerstudier er økende på alle utdanningsnivåer og kvaliteten på søkerne er tydelig forbedret siden 2011.

Ambisjoner - 2020

1. Norske elever og studenter skal være blant de ti beste landene i OECD-området på relevante faglige tester av basisferdigheter.
2. Andelen lærere med mastergrad øker på alle utdanningsnivåer og skaper et bedre grunnlag for elevers læringsutbytte.
3. Det skal være minst seks norske fagmiljøer i høyere utdanning som fremstår som internasjonalt fremragende på sitt område.
4. En nasjonal kvalitetsportal for høyere utdanning supplerer internasjonale målinger og sammenlikninger. Det bidrar til at Norge ligger blant de ti beste landene i OECD-området.
5. Alle norske høyere læresteder har etablert fellesgrader med utenlandske læresteder.
6. Bachelorgraden har gjennomgått en tydeligere todeling; mot mastergrad og mot arbeidslivet. De yrkesrettede bachelorprogrammene har god søkning og bedriftene etterspør kandidatene.

3 | Kvantitet og rekruttering

HOVEDBUDSKAP

Skoler og universiteter er næringslivets viktigste leverandør. Forutsetningen for en kunnskapsbasert verdiskaping i norsk næringsliv er en tilstrekkelig og forutsigbar tilgang på relevant kompetanse.

For å lykkes med dette er det nødvendig å opprette de studier og utdanningsprogrammer samt de elev- og studieplassene, som kreves. Dette forutsetter gode metoder for anslag på fremtidige behov og et fleksibelt utdanningssystem som kan følge utviklingen. Næringslivet har selv et betydelig ansvar for å dokumentere og formidle fremtidige kompetansebehov. Det er imidlertid viktig å presisere at slike anslag ikke må bli selvoppfyllende profetier. De må heller være utgangspunkt for handling. Arbeidet med å styrke kompetansetilgangen i offentlig sektor, særlig til helsefag, vil utgjøre en reell fare for svekket rekruttering til privat sektor. For å oppnå legitimitet i nasjonal og regional dimensjonering av utdanningsprogrammer, må **NHO** selv bidra til kunnskapsgrunnet.

Forutsetningen for å ha en utdanningssektor som leverer, er at tilbudsstrukturen er tilpasset kompetansebehovene i norsk arbeids- og næringsliv. Elevers og studenters ønsker kan, etter **NHOs** syn, ikke være det dominerende prinsippet for dimensjonering av utdannings- og studietilbud. Det er særlig påkrevet å snu utviklingen med sviktende rekruttering til yrkesfagene og **MNT**-fagene.

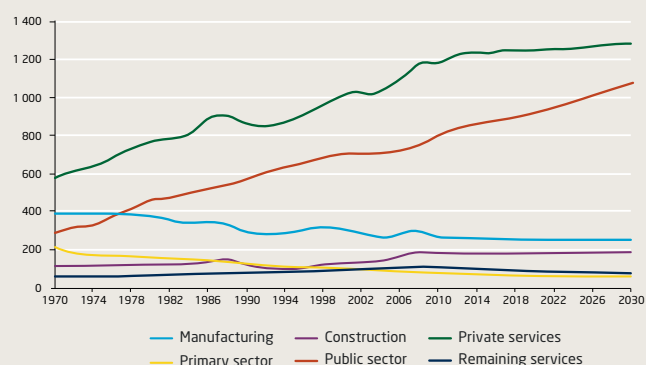
Vi må utvikle utdanningsprogrammer som gir bedre muligheter til raskere å fungere godt i arbeidslivet, og som oppleves som mer arbeidslivsrelevant, særlig på bachelornivået. **NHO** mener det vil være interessant å vurdere om flere av dagens bachelorprogrammer bør ha en klarere yrkesrettet profil etter mønster fra profesjonsutdanninger som ingeniør og grunnskolelærer.

Entreprenørskap i utdanningen har demonstrert sin styrke både som en praktisk måte å yrkesrette utdanningen på (som undervisningsmetode), og også som et effektivt virkemiddel for å styrke bedriftsetablering. Forskning tyder på at arbeid med ungdomsbedrift mer enn doubler etableringsraten sammenliknet med resten av befolkningen.

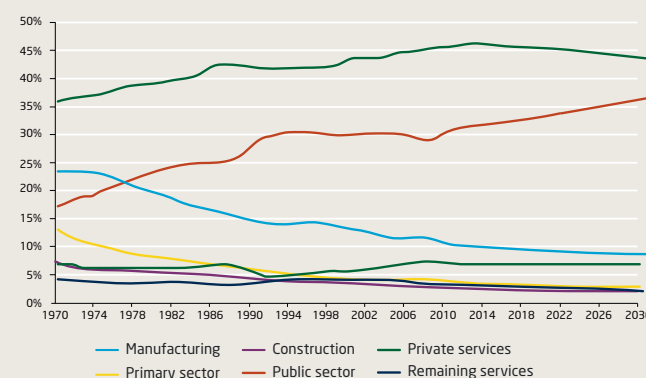
Næringsstruktur

Sektor	2009	2030
Industri	10,8 %	8,6 %
Private tjenester	45,7 %	43,6 %
Offentlig sektor	29,8 %	36,6 %

Employment by sector, 1000 persons

Employment by sector, share of total employment

FIGUR 4

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB).

NOEN ENDRINGSTREKK SOM PÅVIRKER REKRUTTERINGEN

Det er en rekke forhold som samlet og hver for seg styrer eller påvirker dimensjoneringsdelen av utdanningspolitikken. Demografiske forhold vil selvsagt være avgjørende for tilgangen på nyutdannede inn i norsk arbeidsliv i de kommende årene.

Som det fremgår av figur 4, vil det etter prognosene være en nedgang i industri og privat tjenesteyting i perioden fra 2009 til 2030. Offentlig sektor vil øke. Dette vil kunne bidra til en for sterk vektlegging av rekrutteringstiltak innrettet mot offentlig virksomhet, noe som kan true rekruttering til privat sektor på lang sikt. Studietilbøyeligheten vil være avgjørende for hvor mange vi klarer å rekruttere inn i de ulike utdanningsnivåene, og studievalg vil avgjøre i hvilken grad behov dekkes.

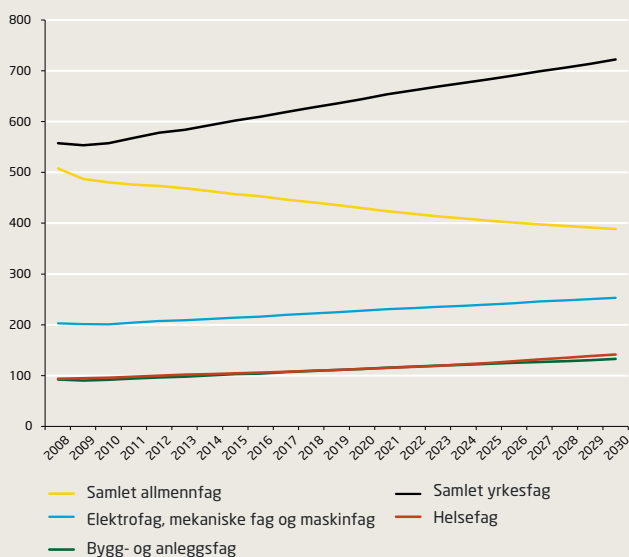
Fra «Utdanningslinja», St.meld. nr. 44 (2008–2009), side 66

5.1.2 Vekst i ungdomskullene - konsekvenser for høyere utdanning

Størrelsen på ungdomskullene vil øke betydelig i tiden framover. Ifølge SSBs framskrivninger vil det være over 150 000 flere i aldersgruppen 19–30 år i 2020 sammenlignet med 2008 (jf. figur 5.2). Dette tilsvarer en økning på over 20 prosent. Økningen vil være størst tidlig i perioden. Antallet har allerede økt med 15 000 personer fra 2007 til 2008, og vil øke ytterligere med over 70 000 fra 2008 til 2012. Etter 2020 vil antallet holde seg stabilt.

2010: Behovet for arbeidskraft

Fremskrivning av behov for arbeidskraft på videregående nivå 2008–2030 (i tusen)

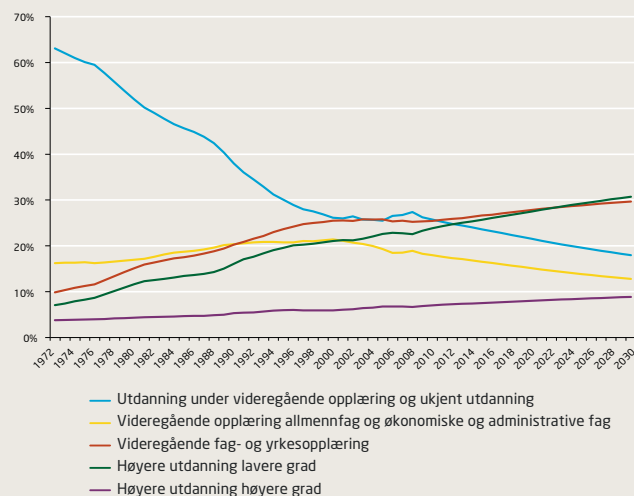

FIGUR 5

Kilde: SSB.

Innenfor enkelte fagområder har det også vært stilt spørsmålstegn ved det offentlige utdanningssystemets evne til å levere riktig og tilstrekkelig kompetanse. Det er særlig innenfor enkelte næringer det har vært reist spørsmål om en mer utstrakt bruk av private tilbydere. Det er ikke noe i dagens politiske situasjon som tilsier store omlegginger av et dominerende offentlig utdanningssystem. Imidlertid ser vi en interessant utvikling innenfor fagskolesektoren, der private tilbydere dominerer.

2010: Sysselsetting etter utdanningsnivå som andel av totalt antall sysselsatte

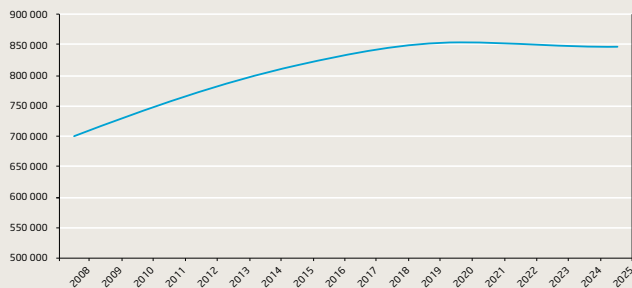
FIGUR 6

Kilde: SSB, 2010.

FORUTSETNINGER FOR RIKTIG DIMENSJONERING

Den demografiske utviklingen tilsier at vi får en økning i antall studenter gitt at studietilbøyeligheten følger samme utvikling som tidligere. Det krever økte ressurser til et utdanningssystem som skal ta imot flere studenter. Det er også viktig at de har mulighet til å velge, og velger studier som er etterspurt i arbeidslivet.

Antall personer i befolkningen mellom 19 og 30 år i perioden 2008-2025

FIGUR 7

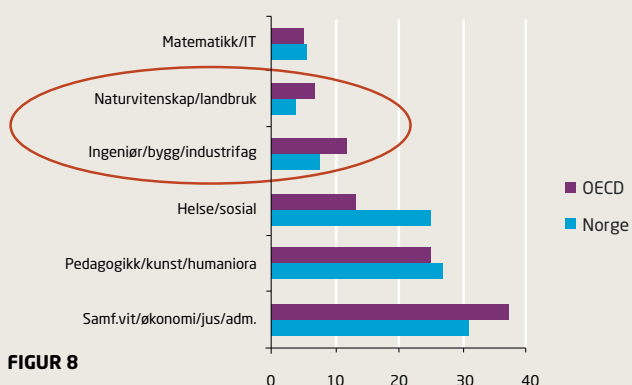
Kilde: SSB (befolkningsframskrivinger med «middels nasjonal vekst»).

Befolkningen er stadig lengre i utdanningssystemet, og dimensjoneringsutfordringene er store. Vi må langt på vei forutsette kompetansebehov ti år frem i tid. Vi skal på samme tid løse dagens rekrutteringsutfordringer og sikre den kompetansen norsk arbeidsliv trenger etter 2020. Det vil derfor være viktig å bidra til utvikling av et stadig bedre datagrunnlag og bedre analyseverktøy for fremskriving av kompetansebehov.

Dersom vi legger til grunn at vi har et godt bilde av kompetansebehovene på kort og mellomlang sikt, er det imidlertid ikke opplagt at vi klarer å sikre rekrutteringen bare gjennom å tilby studieplasser. Ungdommenes egne valg er fortsatt avgjørende. Gjennom internasjonale sammenliknende studier som **ROSE-prosjektet** (The Relevance of Science Education), tegnes det et dystert bilde av ungdommers interesse for **MNT**-fagene i Norge og andre vestlige land. Mye tyder på at det er dypereliggende kulturelle faktorer som forklarer at interessen for teknologiske fag er svakest i de teknologisk mest utviklede samfunnene.

Studentenes valg..

Fagprofil, kandidater i høyere utdanning, Norge og OECD, EaG, 2006. Prosent.

FIGUR 8

Kilde: Kunnskapsdepartementet.

Unges valg av utdanningsvei er i stor grad «møtepregede» og impulsive. Derfor vil en profesjonell karriereveiledning være et viktig instrument for realitetsorientering og i større grad kunnskapsbaserte valg om egen fremtid. Også næringslivet selv har et ansvar for å synliggjøre sammenhengen mellom studier, fag og karriere. Faget utdanningsvalg på ungdomstrinnet kan også være et strategisk virkemiddel for å trene elevene i å gjøre egne valg. Det krever imidlertid at skoleeier følger opp plan- og gjennomføringsprosessen på den enkelte ungdomsskole og at statusen heves ved at det innføres karakter i faget.

Norge har fortsatt en kjønnsdeling i så vel utdannings- som arbeidsmarkedet som er bekymringsfull, og som krever fortsatt innsats. Flere av yrkesfagene har fortsatt en altfor lav jenteandel, og det ligger et stort rekrutteringspotensial i å videreføre og utvikle tiltak for å styrke rekrutteringen av jenter til fag som tradisjonelt har vært dominert av gutter. Prosjekter som «Jenter og realfag» (NHO Agder) viser at målrettede tiltak virker.

Tilgjengelige fremskrivinger av kompetansebehov understreker et klart behov for en styrking av **MNT**-fagkompetansen. Særlig de teknologiske fagene vil ha et stort rekrutteringsbehov i de nærmeste årene. En av de tydeligste trendene vi ser for norsk næringsliv, er at det vil være et stort behov for flere ingeniører og særlig sivilingeniører. De viktigste tiltakene er å utvide antallet studieplasser innen sivilingeniørstudiet og få ned frafallet i ingeniørstudiet. Det er stor søking med høy kvalitet til sivilingeniørutdanningen, men mangel på studieplasser. I ingeniørutdanningen er situasjonen annerledes. Der er frafallet nesten 50 prosent blant de som begynner utdanningen. Det bør vurderes å innføre krav om minst 3 i standpunkt-karakter i matematikk for å komme inn på ingeniørutdanningen. Samtidig er dette den mest underfinansierte utdanningen i høyere utdanning. Ingeniørutdanningen bør flyttes opp én kostnadsklasse i finansieringssystemet, slik det nylig ble gjort med lærerutdanningen.

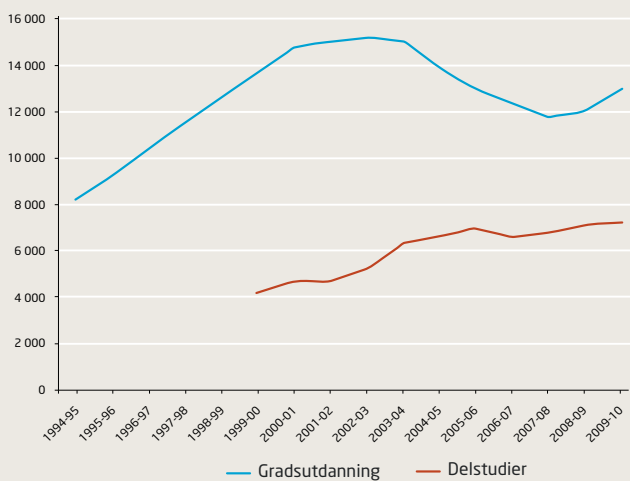
Satsingen på realfag betyr ikke at arbeidet med rekruttering til andre relevante fagområder som for eksempel språk, blir nedprioritert.

Vi er midt i den tredje strategiperioden for regjeringens satsing på å styrke rekrutteringen til **MNT**-fagene. Det er fortsatt ikke gode nok resultater av denne satsingen. **NHO** må derfor intensivere arbeidet med tiltak. Nasjonalt forum for realfag er etablert som en møteplass mellom politisk ledelse i Kunnskapsdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet samt representanter for norsk arbeidsliv. Dette organet må brukes offensivt for å styrke tiltak som **Lektor 2**, **TEKin**, **ENT3R** med flere.

Norge bør bli mer målrettet med hensyn til hvilke utenlandsstudenter det tilbys høyere utdanning til. Studiefinansieringen må brukes aktivt for å rekruttere studenter til de fag og institusjoner hvor det er særlig etterspørsel etter kompetanse.

Det må tilbys studieplasser – og gjerne også studiefinansiering – til ungdom fra andre land, nøye utplukket etter kvalifikasjoner og i de fag vi mener det er riktig å rekruttere til i Norge. Utenlandsstudentene bør ikke lenger tas opp ved hvert enkelt lærested som i dag. Studentene må tas opp sentralt ut fra hvilke studieretninger det er behov for å fylle. Utenlandsstudentene må dessuten få tilbud om å bli etter endt studium, slik at vi bedre sikrer at Norge kan dra nytte av kompetansen til de nyutdannede kandidatene.

Antall studenter som tar hele eller deler av en grad i utlandet 1994-95 til 2009-10

FIGUR 9

Kilde: Rapport om tilbud og etterspørsel, Kunnskapsdepartementet 2010.

VIDEREGÅENDE OPPLÆRING

En av de store utfordringene de nærmeste årene er å sikre en økende rekruttering til de yrkesforberedende utdanningsprogrammene. Som det fremgår av figur 6, vil det være en økende etterspørsel etter unge mennesker med slik utdanning, og en tilsvarende nedgang i behovet for arbeidskraft som bare har avsluttet ungdomsskole. Større ungdomskull vil føre til en øking i etterspørselen etter læreplasser og også alternative løp til fullført videregående opplæring. Det må utvikles et alternativt toårig og yrkesrettet tilbud til de som ikke får læreplass. Det er imidlertid viktig at dette er tilbud som holder høy kvalitet, slik at elevene som gjennomfører et slikt løp har en mulighet til å komme seg inn på arbeidsmarkedet etter endt utdanning. Dette krever store ressurser og et velfungerende samarbeid mellom skole og arbeidsliv.

NHO er enig i at det er behov for å øke antallet lærebedrifter og læreplasser og har igangsatt et eget prosjekt «Aksjon lærebedrift» i tre regioner. Myndighetene må bidra med økt tilskudds-sats for lærebedriftene, slik at den kommer på samme nivå som kostnadene ved en skoleplass i yrkesfag. Etterslepet er på cirka

25 000 kroner. De spesielle tilskuddsordningene over statsbudsjettet, blant annet til bedrifter som tar inn lærlinger med særskilte behov, må også økes.

Det har også kommet forslag om å styrke rekrutteringen av nye lærebedrifter gjennom å legge inn krav i anbudsreglene om at anbyderne skal være godkjente lærebedrifter.

NHO er sterkt imot en lovfesting av rett til læreplass og forventer at dette forslaget skrinlegges en gang for alle av utdanningsmyndighetene. Det er fra myndighetenes side satt i gang et arbeid med sikte på å utarbeide en såkalt samfunnskontrakt mellom de organisasjonene som har, eller bør ha, et ansvar for å sikre læreplasser. Et forslag til en slik kontrakt vil etter planen bli utarbeidet i løpet av 2011. I privat sektor har det vært arbeidet målrettet med å skaffe læreplasser siden Reform 94 ble innført. Det er særlig offentlig sektor som ikke har levert.

GODKJENNING AV UTENLANDSK UTDANNING

Kompetansemarkedet globaliseres og vi må i de nærmeste årene forvente en sterk økning i så vel utdannings- som arbeidskraftsmobilitet. Dette åpner for svært interessante muligheter for våre virksomheter. Norge må konkurrere på det å være kunnskapsintensiv. Det er derfor avgjørende for våre virksomheter at de kan være til stede på det globale markedet for kompetanse.

Det er viktig å ta hensyn til bedriftenes operative utgangspunkt og umiddelbare behov for å knytte til seg utenlandsk kompetanse. Det er helt sentralt at det er gode administrative rutiner som gjør at bedriftene raskt kan benytte seg av den utenlandske arbeidskraften. I dag hindres dette av omstendelige og byråkratiske ordninger. Det må også tilrettelegges bedre for å beholde utenlandske studenter på det norske arbeidsmarkedet etter avsluttet utdanning.

For det videregående nivået er det ikke etablert godkjenningsorganer som kan vurdere fag- og yrkesopplæring fra andre land. I høyere utdanning er det opp til det enkelte lærested å drive slik godkjenning. NOKUT har etablert et informasjonssenter for henvisning og en godkjenningsordning som gjelder generell godkjenning av gradsnivå. NHO arbeider for å forenkle og forkorte veien for de som kommer med en kompetanse de ønsker å utnytte på det norske arbeidsmarkedet. Dette må gjøres uten at kravene til faglig kvalitet senkes.

Utdanningsmyndighetene arbeider med et nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk som et beskrivelsesverktøy for læringsutbytte og nivåplassering av all norsk utdanning. Det norske rammeverket vil henvisne til det europeiske kvalifikasjonsrammeverket for å lette mobiliteten på det europeiske utdannings- og arbeidsmarkedet.

I 2009 ble EUs utdanningsministre enige om fem referansemål for utdanning og opplæring som skal nås innen 2020:

- Skolefravall skal reduseres og andelen «drop-outs» (18-24-åringer med kun grunnskole eller mindre) skal være under 10 prosent. Gjennomsnittet i EU er 14,4 prosent. En reduksjon til under 10 prosent vil innebære 1,7 millioner færre drop-outs. Det er flere gutter enn jenter som faller ut av skolen. Mange av de nye medlemslandene har lavt fravall, blant annet Polen og Tsjekkia. Portugal, Spania og Italia har svært høyt fravall. I Norge er skolefravallet også høyt; 17,6 prosent.
- Antallet personer med høyere utdanning skal økes. I aldersgruppen 30-34 år skal andelen med fullført høyere utdanning være minst 40 prosent. Gjennomsnittet i EU er 32,3 prosent. En økning til 40 prosent vil innebære 2,6 millioner flere med høyere utdanning. Norge har allerede nådd dette målet med en andel på 47 prosent.
- Minst 95 prosent av barn mellom fire år og skolepliktig alder skal delta i barnehage/førskole. Gjennomsnittet i EU er 92,3 prosent med stor variasjon mellom landene. I Norge; 95,6 prosent.
- Andelen 15-åringer med dårlige ferdigheter i lesing, matematikk og naturfag skal være mindre enn 15 prosent. Gjennomsnittlig har 20 prosent av 15-åringene i EU dårlige leseferdigheter (2009). Dette er en forbedring fra 2006 da andelen var på hele 24,1 prosent. Jentene har bedre leseferdigheter enn guttene. Norge har hatt fremgang på dette området. I 2006 hadde 22,4 prosent av norske 15-åringer dårlige leseferdigheter; i 2009 var det 14,9.
- Minst 15 prosent av voksne skal være i utdanning eller opplæring (aldersgruppen 25-64). Gjennomsnitt i EU er 9,3 prosent. Hvis man når målet om 15 prosent innen 2020, vil dette innebære 15 millioner flere voksne i utdanning og opplæring. I Norge er andelen 18,1 prosent og ligger bra an på dette området sammen med de andre nordiske landene.

Ambisjoner - 2013

1. Vi ser en utvikling der frafallsprosenten i videregående opplæring er på vei ned.
2. Rekrutteringen til yrkesfaglige utdanningsprogrammer nasjonalt ligger stabilt på mer enn 50 prosent.
3. Antallet lærebedrifter/opplæringsvirksomheter har økt med 10 prosent siden 2011.
4. Antallet norske studenter i land der Norge har viktige handelsinteresser (for eksempel Tyskland) og på internasjonalt vel ansette studiesteder har økt med 30 prosent siden 2011.
5. Etablerertilbøyeligheten blant ungdom er økende som resultat av entreprenørskapsprogrammer på alle utdanningsnivåer.
6. Rekruttering til MNT-fagene øker på alle utdanningsnivåer.
7. Det er etablert et landsdekkende system for karriereveiledning med tilbud til alle personer og grupper som har behov for slik bistand.
8. Y-veien er videreført og utvidet som en viktig modell for fleksible innganger til høyere utdanning.
9. Det er innført rett til et fjerde påbyggingsår til studiekompetanse for elever/lærlinger som har fullført et løp i fag- og yrkesopplæringen.
10. Utdanningssystemet har åpnet for en langt større fleksibilitet gjennom alternative overganger og kombinasjoner av utdanning.
11. Det er igangsatt et nasjonalt arbeid for bransjevise fremskrivinger av kompetansebehov.
12. Tiltak som gir en bedre kjønnsbalanse i unges utdanningsvalg er satt i gang.
13. Norsk fagskoleutdanning fremstår som en etterspurt tertiær utdanningsvei som rekrutterer fra både yrkesfaglige og studieforberedende programmer.
14. Det er utviklet nasjonale tiltak for å sikre at utenlandske studenter får anledning til å arbeide i Norge etter avsluttet utdanning.

Ambisjoner - 2020

1. Det er etablert gode metoder for årlige bransjevise fremskrivinger og kvalitative analyser av kompetansebehov og næringsutvikling som benyttes i dimensjonering av utdanning i videregående opplæring, fagskole og høyere utdanning.
2. 35 prosent av NHOs medlemsbedrifter er godkjente lærebedrifter.
3. Søkningen til MNT-fagene er kommet opp på et stabilt høyt nivå som tilfredsstiller behovene.
4. Lærekompetansen i MNT-fagene i videregående skole er opprettholdt på samme nivå som i 2011 og kompetansen til grunnskolelærerne er styrket.
5. Norge ligger på topp når det gjelder studietilbøyelighet og har en gjennomføringsprosent som i gjennomsnitt ligger på over 75.
6. Antall norske gradstudenter i utlandet er på vei opp og har passert 15 000. Den prosentvise økningen er størst i Asia, Europa og USA.
7. Yrkesrettede utdanningsprogrammer i videregående opplæring har samme status/anerkjennelse i befolkningen som de studieforberedende utdanningsprogrammene.
8. Kjønnsbalansen i unges utdanningsvalg er betydelig bedret sammenliknet med i 2011.

4 | Organisering av utdanningen

HOVEDBUDSKAP

Forutsetningen for en forutsigbar tilgang på relevant kompetanse for norsk næringsliv er at utdanningssystemet er organisert på en måte som:

- synliggjør aktørenes ansvar og oppgaver
- fremmer samarbeid mellom de ulike aktørene
- sikrer innsyn i prosesser og resultater
- omsetter kunnskap om systemet i tiltak og forbedringer
- sikrer gjennomføring i grunnopplæringen
- sørger for tidlig innsats for å utvikle grunnleggende ferdigheter

NHO ønsker en lokal/regional organisering av grunnopplæringen som synliggjør skoleeiers plikter og resultater. Skoleeierrollen må fokuseres enda sterkere. Skoleeier må ha et mer bevisst forhold til relasjonen mellom ressursinnsats og resultat i skolen. Dette gjelder alle eiernivå i utdanningssektoren. Dagens system med et delt og svært fragmentert ansvar på flere forvaltningsnivåer gir ikke tilstrekkelig grunnlag for å nå de kvalitetsmålene vi ønsker for norsk utdanning.

Strukturen i norsk høyere utdanning er også et distriktpolitisk virkemiddel. Internasjonalt samordningsarbeid nedfelt i Bologna-prosessen drar i en annen retning.

Nasjonalt har den politiske debatten i for liten grad vært styrt av kravene til faglig kvalitet. Mange institusjoner er for små med for knappe ressurser og et svakt studentgrunnlag. **NHO** støtter en politikk som fremmer mer samarbeid, sterkere arbeidsdeling nasjonalt og internasjonalt og en større faglig konsentrasjon (**SAK**).

NHO mener det er viktig å videreføre arbeidet med å skape gode overganger mellom nivåer og retninger i utdanningene. Det må legges til rette for fleksible karriereveier med muligheter for å kombinere akademiske og yrkesrettede utdanningeveier. Det innebærer også muligheten til inntak og avkorting av utdanning og studier på grunnlag av dokumentert realkompetanse. **NHO** støtter lokalt ansvar for vurdering av

realkompetanse, men vil understreke at kravene til kvalitet må opprettholdes. Med større fleksibilitet i opptakskrav må vi ha stor oppmerksomhet på at læringsutbyttet ved avslutning av utdanningen ikke svekkes.

Bologna-prosessen har bidratt til å samordne europeisk høyere utdanning gjennom etablering av en felles gradsstruktur og et europeisk kvalifikasjonsrammeverk. Særlig målet om å beskrive utdanninger som en funksjon av læringsresultater og ikke tid, har vært og er en viktig endring som vil påvirke kvaliteten i høyere utdanning.

Det er en rekke utdanningspolitiske utfordringer hvor det ikke er funnet gode løsninger på tvers av forvaltningsgrenser og nasjonsgrenser. Vi trenger en organisering av høyere utdanning som i større grad fremmer internasjonalisering. Det vil styrke grunnlaget for verdiskaping i Norge og vil være i tråd med våre forpliktelser som EØS-medlem.

HOVEDTREKK I ORGANISERINGEN AV UTDANNING I NORGE

Norsk offentlig utdanning er organisert i et forvaltningsregime som i dag ikke er gjenstand for stor politisk uenighet. Skoleeieransvaret er fordelt på kommune, fylkeskommune og stat etter utdanningsnivå. **NHO** mener en toleddet forvaltning med større sammenslåtte kommuner og stat vil gi en bedre allokering av ressursene og bidra til bedre kvalitet i utdanningen. En enklere forvaltningsstruktur vil gjøre det enklere for stat og kommuner å utøve et mer aktivt skoleeierskap.

I utdanningspolitikken ser vi en rekke uheldige utslag av prinsippet med rammeoverføringer til det aktuelle forvaltningsnivået. Særlig gjennom forvaltningsreformen har vi sett hvordan overføring av ansvar for fagskolene til fylkeskommunene har gitt uheldige utslag, delvis gjennom nedprioritering og delvis på bekostning av de private aktørene. Næringslivet vil i årene fremover ha behov for en mer spisset og yrkesrettet fagkompetanse. Fagskoleutdanning er et godt egnet virkemiddel for å ivareta disse behovene. Men kun halvparten av fagskoleutdanningene er offentlig finansiert. De øvrige er 100 prosent

elevfinansiert. Studentene ved disse fagskolene er avhengige av å ta opp lån i **Lånekassen** for å dekke skolepengene. Det må utarbeides kriterier for å få omgjort lån til stipend etter hvert som studentene fullfører sine utdanninger.

Det er vokst frem en ny infrastruktur i norsk fag- og yrkesopplæring gjennom opplæringskontorene. Det er i dag cirka 400 kontorer totalt. Dette er kontorer som opprettes av godkjente lærebedrifter som hjelp til å gjennomføre bedriftenes lovpålagte oppgaver. Opplæringskontorene er en forutsetning for et godt fungerende fagopplæringssystem. De regionene som har satset på et heldekkende nett av opplæringskontorer, har oppnådd stabilt høye lærlingtall. Vi mangler imidlertid en situasjonsoversikt om blant annet forhold som hvilke oppgaver opplæringskontorene utfører, ansvars- og oppgavedelingen mellom fylkeskommunen, yrkesopplæringsnemndene, opplæringskontorene og lærebedriftene.

Ansvarsdelingen mellom det offentlige (fylkeskommunen) og næringsliv som en privat aktør i den fylkeskommunale forvaltningen forutsetter gode samhandlingsprosesser. To skoleeiere skaper fortsatt helt unødvendige problemer med å krysse forvaltningsgrensene for videregående opplæring. Landslinjer har fortsatt problemer knyttet til det å finansiere elever som ikke er bosatt i skolens hjemfylke.

Yrkesopplæringsnemndene er rådgivende organ for fylkets administrasjon og politiske organer som er satt til å ivareta næringslivets interesser. **NHO** og arbeidslivet må aktivt benytte dette organet, slik at vedtak får betydning for lokal dimensjonering og utvikling av utdanningstilbudene til beste for bedriftenes rekruttering av arbeidskraft for regional næringsutvikling.

Organiseringen av samarbeid mellom utdanningssektoren og nærings- og arbeidsliv er avgjørende for konkurranseevnen og kvalitet og relevans i utdanningen. Fagopplæringen er eksempel på et slikt formalisert og vellykket samarbeid. I dagens grunnopplæring (1-13) finnes det en rekke andre eksempler på organisering som på samme måte, om enn ikke i samme grad, bygger på et samarbeid med virksomheter.

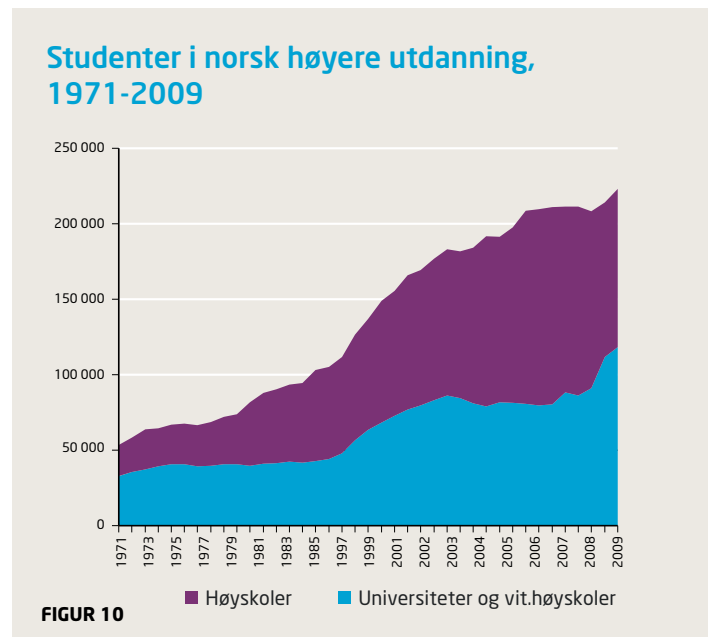
NHOs eget arbeid med Næringsliv i skolen og Ungt Entreprenørskaps opplæringsprogrammer har vært viktige pådrivere i denne sammenheng. Skoleeiere må i større grad forpliktes til å kontrollere skolens oppfølging av læreplanmålene. På dette området har **NHO** innledet samarbeid med KS for å stimulere kommunene til å inngå partnerskapsavtaler og etterspørre samarbeidet i sine rapporteringsrutiner. En viktig forutsetning for å skape gode samarbeidsrelasjoner er nærhet mellom lokale kompetansebehov og utdanningstilbydere. På videregående nivå har vi sett interessante forsøk med såkalte temaskoler og klyngeskoler. Slike modeller må videreutvikles.

HØYERE UTDANNING

Struktur og organisering i høyere utdanning har etter Mjøsutvalgets innstilling og Kvalitetsreformen ligget fast. Utredningsarbeidet: **NOU** 2008: 3 Sett under ett: Ny struktur i høyere utdanning, reiste debatten om særlig to sentrale spørsmål:

- Skal det stilles krav til hvor mange universiteter vi trenger og hva skal kriteriene være for slik godkjenning?
- Vil fusjoner i norsk høyere utdanning fremme kvalitet og relevans i utdanningene?

NHO mener at kvalitet og relevans må være overordnet i de politiske beslutningene i disse spørsmålene. Det er derfor gjennom det godkjenningsregimet som **NOKUT** forvalter at kravene til universitetsstatus må fastlegges. Grunnlaget for slik godkjenning må bygge på en ambisjon om å ha få universiteter, men på et høyt internasjonalt nivå.

Høgskolen i Stavanger ble universitet 1.1.2005. Høgskolen i Agder ble universitet 1.9.2007.

Kilde: SSB.

NHO støtter regjeringens arbeid med å stimulere sektoren til mer samarbeid, arbeidsdeling og faglig konsentrasjon (**SAK**). Det er nødvendig med ytterligere styrking av dette arbeidet, delvis gjennom stimulerings tiltak/insentivordninger og delvis gjennom en forsterket internasjonal dimensjon i dette arbeidet. Utviklingen forutsetter tydeligere internasjonalt samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon der universitets- og høyskolesektoren inngår allianser med de ledende kompetansmiljøene. Vi vil særlig peke på behovet for en styrking av fagmiljøene innenfor norsk lærerutdanning. Dagens situasjon med over tjue tilbydere bidrar til å svekke kvaliteten på, og rekrutteringen til, lærerutdanning.

SAMARBEID MELLOM NÆRINGS LIV OG HØYERE UTDANNING

Det er politisk vedtatt at det skal etableres samarbeidsorganer og utvikles lokale strategier for samarbeid med arbeids- og næringsliv ved alle høyere utdanningsinstitusjoner (St.meld. 44, 2008-2009). For at denne strategien skal ha effekt, vil det være viktig at samarbeidet knyttes til helt konkrete prosjekter og programmer og at det finnes et virkemiddelapparat som kan stimulere aktivitetene slik vi har for forskningssamarbeid. Vi mangler dette på utdanningsområdet.

Det finnes en rekke gode eksempler på fremragende samarbeid i høyere utdanning. Utviklingen av nye studiemodeller som bedriftsmastere og nærings-PhD er svært lovende og tilfører universitets- og høyskolesektoren helt nye samarbeidsmåter når det gjelder så vel innhold som metoder og gjennomføring. **NHO** mener det fortsatt er for mye vilkårlighet og for få stimulerings tiltak for slikt samarbeid.

Det er grunn til å stille spørsmål om dagens finansieringssystem er velegnet for å fremme forskning, utvikling og kandidatproduksjon ved universiteter og høyskoler innen fagfelt som er av særlig betydning for næringslivet. Samarbeid med næringslivet burde i sterkere grad styrkes gjennom bruk av insentivordninger overfor universiteter og høyskoler. **NHO** vil følge nøye med på utviklingen av et nytt «Senter for fremragende utdanning» (**NOKUT**) innrettet mot norsk lærerutdanning. Det kan utvikle seg til å bli et viktig redskap for å heve kvaliteten på norsk lærerutdanning og gjennom det gjøre den mer attraktiv.

TILBUDSSTRUKTUR OG KARRIEREVEILEDNING

Både arbeidslivet og utdanningssystemet blir stadig mer komplisert og uoversiktlig. Faren for feilvalg er åpenbar og påfører både utdanningssystemet og arbeidslivet store rekrutteringsutfordringer og utgifter. Den eksisterende rådgivnings-/veiledningstjenesten har i stor grad vært knyttet til skole og utdanningsnivå, og vi har derfor ikke hatt en tjeneste som har vært i stand til å fange opp de endringene som er skjedd. Det har vært mye informasjon og lite veiledning, noe også **OECD** har påpekt i sin rapportering om Norge.

Forenklet kan vi si at dimensjoneringen av tilbudene (tilbudsstrukturen) i norsk utdanning har vært dominert av:

- for sterk vektlegging av den enkelte elevs og students valg
 - tilbudsstrukturen er i for stor grad påvirket av moter og popularitetstrender og ikke reelle behov
- et finansieringssystem som gir uttelling for antallet elever og studenter og ikke hvilke studier som velges
- en lite omstillingsdyktig utdanningssektor der tilbudsstrukturen sementeres gjennom tilsetting, læremidler, utstyr osv.

- en veiledningstjeneste med manglende kunnskap om næringslivet
- for lite samarbeid mellom utdanningsinstitusjonene og arbeidslivet og dermed også en mangelfull realitetsorientering i løpet av skolegangen og studietiden

NHO har vært pådriver for en profesjonell karriereveiledningstjeneste. Vi mener dette vil være et viktig tiltak for å redusere feilvalg og «drop-out». Kombinasjonen av en profesjonell veiledningstjeneste og et større mangfold av ulike karriereveier vil være de viktigste tiltakene for å få ungdom igjennom den 13-årige grunnopplæringen.

Arbeidet med å utvikle alternative veier igjennom utdanningssystemet er et av **NHOs** prioriterte arbeidsområder. Det er en økende etterspørsel etter opplæringsmodeller som kombinerer skole og læring gjennom arbeid. Praksisbrevordningen er eksempel på et tilbud som gir ungdom i fare for å falle helt ut et alternativ til tradisjonell skole. Så langt viser forsøkene at det gir ungdommene andre og mer forpliktende rammer som styrker motivasjonen for videre utdanning. Nesten samtlige av de som har deltatt i pilotfasen har fullført og planlegger å ta fagbrev. **NHO** mener imidlertid at fylkeskommunene som skoleeiere har et særlig ansvar for å utnytte flere av de mulighetene som kombinerer praktisk opplæring i bedrift og teoriundervisning, for eksempel gjennom 0+4 eller 1+3 år i skole og virksomhet.

Ambisjoner - 2013

1. Det er gjennomført ytterligere to fusjoner i universitets- og høyskolesektoren siden 2011.
2. Fagskolens finansieringsordning og forvaltningsregime er satt på den politiske dagsorden. Det arbeides med tilsvarende løsninger som i universitets- og høyskolesektoren.
3. Fagskolestudenter som søker om lån til skolepenger i **Lånekassen**, skal ha muligheter til å få dette omgjort til stipend etter hvert som de fullfører sin utdanning.
4. Over halvparten av landets ungdomsskoler har samarbeid med lokalt arbeidsliv om yrkes- og studieveiledning.
5. Utdanningsmyndighetene har satt i gang et arbeid med å lage en situasjonsoversikt om opplæringskontorenes oppgaver og ansvars- og oppgavedeling mellom fylkeskommunen, **Y-nemndene**, opplæringskontorene og lærebedriftene.
6. Sentralt gitte eksamener innføres i kjernefagene i all høyere utdanning som et virkemiddel for nasjonal kvalitetssikring.
7. Skolene har etablert gode ordninger for nyutdannede lærere gjennom fadder- og mentorordninger.
8. Alle skoleledere har, eller tilbys, utdanning i administrasjon og ledelse.
9. **Y-nemndenes** posisjon som rådgivende organ i utdannings- og opplæringssspørsmål er styrket.
10. Praksisbrev som tilbud til ungdom som står i fare for å falle helt ut av utdanningssystemet er etablert som en normalordning. Dette bør maksimalt omfatte 5 prosent av ungdomskullet.
11. Flere unge får tilbud om alternative modeller i videregående opplæring som kombinerer praktisk opplæring i bedrift med teoriundervisning.

Ambisjoner - 2020

1. Det er etablert en tydelig arbeidsdeling i universitets- og høyskolesektoren som har gitt en faglig kvalitet på internasjonalt høyt nivå.
2. Mer enn ti videregående skoler og læresteder er integrert i næringsklynger/ næringsparker og tilbyr utdanningsprogrammer som er tilpasset samarbeidspartnerne.
3. Skoleeier for grunntdanningen (1-13) er forpliktet til å rapportere om samarbeid med lokalt arbeids- og næringsliv.
4. 80 prosent av våre medlemsbedrifter har et formalisert samarbeid med utdanningssektoren.
5. Fagskolene er organisert som annen tertiærutdanning med statlig styring og finansiering.
6. Det er innført opptaksprøver til lærerutdanningen.
7. Arbeidet med samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon i høyere utdanning har fått en tydelig internasjonal dimensjon.

Tekstforkortelser som er brukt i dokumentet:

AHELO	Assessment of Higher Education Learning Outcomes
BKA	Basiskompetanse i arbeidslivet
ENT3R	Studentdrevet matematikktrening i 10. klasse og videregående opplæring
EVU	Etter- og videreutdanning
FAFO	Fagbevegelsens senter for forskning, utredning og dokumentasjon
Lektor 2	Spesialister fra næringslivet underviser i skolen
MNT	Matematikk, naturfag og teknologi
NOKUT	Nasjonalt organ for kvalitet i utdanning
NOU	Norges offentlige utredninger
OECD	Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling
PISA	Programme for International Student Assessment
ROSE-prosjektet	The Relevance of Science Education
SAK	Samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon
SSB	Statistisk sentralbyrå
TEKin	Prosjekt Teknologiinspiratørene
TIMSS	Trends in International Mathematics and Science Study
U-Multirank	A multi-dimensional global university ranking
Y-nemnd	Yrkesopplæringsnemnd

